

Research Article

จากวรรณกรรมสู่การสร้างจิตสำนึกเชิงนิเวศสำหรับเยาวชน : กรณีศึกษานวนิยายเยาวชนรางวัลแว่นแก้ว

FROM LITERATURE TO RAISING ECOLOGICAL CONSCIOUSNESS AMONG YOUTHS: A CASE STUDY FOR WANKAEO YOUTH NOVEL AWARD

ขวัญชนก นัยจรณ์*

สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พิษณุโลก ประเทศไทย

Khwanchanok Naijarun*

Thai Language Program, Faculty of Humanities and Social sciences,
Pibulsongkram Rajabhat University, Phitsanuloke, Thailand

*E-mail: nkhwanchanok@hotmail.com

Received: 2021-03-02

Revised: 2021-03-28

Accepted: 2021-03-31

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติในฐานะ มโนทัศน์เชิงนิเวศ และ 2) วิเคราะห์การสร้างจิตสำนึกเชิงนิเวศที่ปรากฏในนวนิยายเยาวชนรางวัลแว่นแก้ว พ.ศ. 2544 - 2562 ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมนุษยศาสตร์ ทำความเข้าใจ และตีความวรรณกรรมตามมุมมองวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ ผลการวิจัยพบว่ามโนทัศน์เชิงนิเวศที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติมี 2 ลักษณะ คือ มโนทัศน์ที่มนุษย์เป็นมิตรกับธรรมชาติ นำเสนอความสำคัญของธรรมชาติ การแสดงความเคารพต่อธรรมชาติผ่านพิธีกรรม ส่วนมโนทัศน์เชิงนิเวศที่แสดงความเป็นอื่นระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ นำเสนอว่าธรรมชาติสร้างความเดือดร้อนให้มนุษย์ ขัดขวางความเจริญ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องหาวิธีเพื่อเอาชนะธรรมชาติ และการสร้างจิตสำนึกเชิงนิเวศผ่านนวนิยายเยาวชนรางวัลแว่นแก้ว พ.ศ. 2544 - 2562 ปรากฏผ่านการผลิตซ้ำวาทกรรมมนุษย์มีหน้าที่อนุรักษ์ธรรมชาติ โดยนำเสนอภาพสังคมดั้งเดิมที่มนุษย์ผูกพันกับธรรมชาติ กระตุ้นจิตสำนึกให้เยาวชนรักธรรมชาติ สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสุนทรีย์ และสร้างจิตสำนึกเชิงนิเวศผ่านกระบวนการเรียนรู้สมัยใหม่ คือ การอบรมสั่งสอนให้มนุษย์ปฏิบัติต่อธรรมชาติในฐานะที่ธรรมชาติมีความเท่าเทียมกับมนุษย์

คำสำคัญ : จิตสำนึกเชิงนิเวศ นวนิยายเยาวชน รางวัลแว่นแก้ว

ABSTRACT

This article aims to 1) analyze the relationships between human and nature in the context of ecological concept and 2) analyze building ecological consciousness that appears in Wankaeo youth novel award in 2001 - 2019. The research has been done by humanities methodology and understand and interpret literatures from viewpoints of ecocriticism. The findings are: The ecological concepts demonstrate the relationship between human and nature for 2 aspects. The first concept is that humans are friendly with nature presenting the importance of nature and showing the respect for nature through rituals. The another concept between humans and nature is that a picture of nature causes the troubles for human beings and impedes prosperity. Therefore, humans must find a way to overcome nature. Building ecosystem conscious through Wankaeo youth novel award in 2001 - 2019 appeared through the reproduction of human discourses is responsible for preserving nature by presenting an image of a traditional society in which humans are bound to nature. This will lead to encourage youth to love nature and be able to live in harmony with nature in a beautiful way. Moreover, cultivating ecosystem conscious through modern learning process, which is to educate human beings to treat nature as nature is equal with human beings.

Keywords: Ecological Conscious ness, Youth Novel, Wankaeo Youth Novel Award

บทนำ

รางวัลแว่นแก้วเป็นรางวัลที่จัดประกวด โดยบริษัทนานมีบุ๊คส์ นวนิยายเยาวชนรางวัลแว่นแก้วเป็นหนังสือสำหรับเยาวชน อายุ 12-18 ปี ที่เน้นความแปลกใหม่สร้างสรรค์ลุ่มลึกเปิดโลกทัศน์ภายใต้วิสัยทัศน์ของบริษัทนานมีบุ๊คส์ ที่ต้องการยกระดับคุณภาพของคนไทยให้เป็น Active Citizen ที่เปี่ยมด้วย 7 ทักษะที่สำคัญของชีวิต ดังนี้ 1) มีจิตสำนึกพลเมืองดี รู้หน้าที่ มีจริยธรรม เคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล 2) รู้จักคิด วิเคราะห์ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ 3) สื่อสาร อย่างมีประสิทธิภาพ แสดงทัศนคติได้อย่างสร้างสรรค์

4) ใส่ใจสิ่งแวดล้อม รักธรรมชาติ แผ่นดิน อยู่กับธรรมชาติอย่างสุนทรีย์ 5) มีภาวะผู้นำ มุ่งมั่นรับผิดชอบ กล้าตัดสินใจ มีอุดมการณ์ 6) มีทักษะประกอบวิชาชีพ 7) สร้างสรรค์ ต่อยอด คิดนอกกรอบ (Nanmeebooks, 2020) จากนิยามคำว่า Active Citizen ที่บริษัทนานมีบุ๊คส์กล่าวถึง มีข้อหนึ่ง ที่กล่าวถึงการใช้วรรณกรรมเพื่อปลูกฝังให้ผู้อ่าน ใส่ใจสิ่งแวดล้อม รักธรรมชาติ แผ่นดิน อยู่กับธรรมชาติอย่างสุนทรีย์

สภาพการณ์ของโลกในปัจจุบันเกิดความแปรปรวนอันเนื่องมาจากธรรมชาติ ซึ่งส่งผล

กระทบต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ เช่น ภาวะฝุ่นละออง เกินมาตรฐาน การเผาป่าทำลายทรัพยากรธรรมชาติ จากปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทำให้มนุษย์หันมาให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น การปลูกฝังให้มนุษย์เห็นความสำคัญของธรรมชาติ และการปลูกจิตสำนึกเชิงนิเวศจึงเป็นเรื่องที่เร่งด่วน วรรณกรรมมีความสัมพันธ์กับความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ และเป็นเครื่องมือในการแสดงวิถีคิดที่มนุษย์มีต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงแสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม วรรณกรรมจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่สามารถปลูกฝังระบบคิดในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ โดยเฉพาะวรรณกรรมสำหรับเยาวชนที่ควรจะมีส่วนในการปลูกฝังระบบคิดเชิงนิเวศให้แก่เยาวชนเนื่องจากกลุ่มคนเหล่านี้จะเป็นผู้ขับเคลื่อนพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต

การสร้างจิตสำนึกเชิงนิเวศเป็น การปลูกฝังระบบคิดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูล ซึ่งต้องพัฒนาจากระบบคิด หรือที่เรียกว่า กระบวนทัศน์ (Paradigms) หมายถึงชุดของระบบความคิดที่สัมพันธ์กับวิถีคิด วิถีปฏิบัติ วิถีให้คุณค่า ซึ่งตั้งอยู่บนฐาน การมองโลกความเป็นจริง ดังที่ ธัญญา สังขพันธานนท์ (Sangkhapanthanon, 2013) ได้กล่าวถึงกระบวนทัศน์เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่าเป็นระบบความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นตัวกำหนดวิถีคิด วิถีปฏิบัติ การให้คุณค่าต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ผู้คนในสังคมยึดถือ รวมทั้งก่อให้เกิดวาทกรรมหรือชุดความคิดย่อย ๆ เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้นมา ซึ่งส่งผลต่อความเชื่อและวิถีปฏิบัติต่อธรรมชาติของมนุษย์ในสังคมนั้น ๆ

อันนำไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในลักษณะต่าง ๆ ที่แสดงถึงความสำนึกและตระหนักรู้ในความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเคารพและเกื้อกูลต่อชีวิตอื่น รวมถึงสำนึกที่จะดำรงรักษาสายสัมพันธ์ดังกล่าวให้คงอยู่อย่างยั่งยืน ตามวิถีคิดและภูมิปัญญาของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ระบบคิดเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลักษณะนี้ ธัญญา สังขพันธานนท์ เรียกว่า “จิตสำนึกเชิงนิเวศแนวดั้งเดิม” และดารินทร์ ประดิษฐ์ทัศนีย์ (Pradittatsanee, 2016) ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและความคิดเรื่องธรรมชาติและกระแสการอนุรักษ์ธรรมชาติในวัฒนธรรมอเมริกันว่า ในช่วงสองสามทศวรรษที่ผ่านมา มีงานวรรณกรรมอเมริกันร่วมสมัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมชาติและปัญหาสิ่งแวดล้อมปรากฏขึ้นอย่างมากมายในแง่หนึ่งอาจมองว่ายิ่งปัญหาสิ่งแวดล้อมในสหรัฐอเมริกาทวีความรุนแรงขึ้นเพียงไร กระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในสังคมก็แพร่หลายขึ้นเพียงนั้น อีกแง่หนึ่งสามารถตีความสภาพที่เกิดขึ้นนี้ว่าสะท้อนให้เห็นความขัดแย้งของ 2 พลังสำคัญที่อาจเรียกได้ว่าเป็นรากฐานของวัฒนธรรมอเมริกัน คือ พลังแห่งความรักธรรมชาติ และพลังแห่งความเชื่อในความสามารถของมนุษย์ที่จะเอาชนะและนำธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ จากข้อสังเกตของนักวิชาการข้างต้นที่ศึกษาจิตสำนึกเชิงนิเวศในวรรณกรรมไทยโบราณและวรรณกรรมอเมริกันร่วมสมัย พบว่าธรรมชาติเป็นส่วนประกอบสำคัญในการประกอบสร้างวรรณกรรมอันสะท้อนระบบคิดหรือกระบวนทัศน์ของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติ ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจว่าวรรณกรรมเยาวชน

ร่วมสมัยนั้นได้ทำหน้าที่ในการปลูกฝังจิตสำนึกเชิงนิเวศให้แก่เยาวชนในลักษณะเช่นไร

การวิจารณ์วรรณกรรมที่ให้ความสำคัญกับวิธีคิดที่มนุษย์มีต่อสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ คือ การวิจารณ์เชิงนิเวศ (Ecocriticism) การวิจารณ์ในลักษณะนี้มุ่งเน้นการพยายามแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและโลกธรรมชาติที่ปรากฏในตัวบทวรรณกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวบทที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติโดยอาศัยกลยุทธ์พื้นฐานที่สำคัญ คือ การอ่านแบบสืบเสาะที่เน้นการอ่านละเอียดและระมัดระวัง พร้อมกับตั้งคำถามเกี่ยวกับวรรณกรรมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ (Sanghapunthanon, 2013) ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะวิเคราะห์การสร้างจิตสำนึกเชิงนิเวศสำหรับเยาวชนที่ปรากฏในนวนิยายสำหรับเยาวชนรางวัลแว่นแก้ว พ.ศ. 2544 - 2562 ตามแนวทางการวิจารณ์เชิงนิเวศ ซึ่งผลจากการวิจัยน่าจะอธิบายถึงกระบวนการทัศนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ รวมถึงกลวิธีการสร้างจิตสำนึกเชิงนิเวศให้แก่เยาวชนในปัจจุบันได้อย่างหลากหลาย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติในฐานะมโนทัศน์เชิงนิเวศ
2. เพื่อวิเคราะห์การสร้างจิตสำนึกเชิงนิเวศที่ปรากฏในนวนิยายเยาวชนรางวัลแว่นแก้ว

ขอบเขตของการวิจัย

เนื้อหาที่เป็นข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ คือนวนิยายเยาวชนรางวัลแว่นแก้วที่ได้รับรางวัลชนะเลิศ จำนวน 15 เรื่อง คัดเลือกเฉพาะวรรณกรรม

เยาวชนที่มีเนื้อหากล่าวถึงสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ ซึ่งมีจำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่องโลกใบนี้โคจรรอบกระแทกหม้อเหล็ก (และต้นไม้ด้วย) รางวัลชนะเลิศประจำปี 2544 ของ คณาक्षा เรื่อง คำใส รางวัลชนะเลิศประจำปี 2546 ของวีระศักดิ์ สุยะลา เรื่อง โรงเรียนริมทะเล รางวัลชนะเลิศประจำปี 2553 ของสาคร พูลสุข เรื่องเอ้อระเหยลอยคอ รางวัลชนะเลิศประจำปี 2555 ของจันทรา รัชมีทอง และเรื่องทุ่งหญ้าป่าข้าว เจ้าเขากาง และผม รางวัลชนะเลิศประจำปี 2562 ของเอกอรุณ โดยผู้วิจัยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติโดยใช้แนวคิดการวิจารณ์เชิงนิเวศเป็นแนวทางในการศึกษา และการสร้างจิตสำนึกเชิงนิเวศโดยใช้นิยามคำว่า Active Citizen เฉพาะประเด็นของวรรณกรรมกับธรรมชาติเท่านั้น

กรอบแนวความคิดของการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์และวิจารณ์วรรณกรรมตามแนวคิดการวิจารณ์เชิงนิเวศ ซึ่งเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสิ่งแวดล้อม โดยการสำรวจทัศนคติของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่แสดงออกผ่านงานเขียนเกี่ยวกับธรรมชาติ การวิจารณ์เชิงนิเวศเป็นการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติซึ่งสะท้อนมโนทัศน์ใน 2 ลักษณะ คือ มนุษย์มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติในลักษณะความเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในลักษณะความเป็นอื่นจากธรรมชาติ

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมนุษยศาสตร์ ทำความเข้าใจและตีความวรรณกรรมที่ได้รับรางวัลชนะเลิศ แวนแก้วระหว่างปี พ.ศ.2544-2563 ปรากฏความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างโดดเด่น จำนวน 5 เรื่อง ตามทฤษฎีวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ นำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์นวนิยายยาวชนรางวัลชนะเลิศแวนแก้ววรรณกรรมสู่การสร้างจิตสำนึกเชิงนิเวศสำหรับเยาวชน ปรากฏผลการวิจัยดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติในฐานะมโนทัศน์เชิงนิเวศ

1.1 มโนทัศน์เชิงนิเวศด้านความเป็นหนึ่งเดียวกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

มโนทัศน์เชิงนิเวศด้านความเป็นมิตรหรือความเป็นหนึ่งเดียวกันระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อมจากนวนิยายปรากฏให้เห็นหลายประเด็น คือ ธรรมชาติช่วยทำให้เกิดสมดุลของระบบนิเวศส่งผลให้สภาพแวดล้อมเป็นไปตามฤดูกาล ต้นไม้ช่วยลดภาวะโลกร้อน ธรรมชาติมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มนุษย์ต้องพึ่งพิงธรรมชาติ การแสดงความเคารพธรรมชาติผ่านพิธีกรรม ธรรมชาติสร้างความสุนทรีย์ให้แก่มวลมนุษย์และธรรมชาติช่วยเติมเต็มชีวิตมนุษย์ให้สมบูรณ์ขึ้น เช่น เรื่องโลกใบนี้โคจรรอบกระทะกับหม้อเหล็ก (และต้นไม้ด้วย) นวนิยายเรื่องนี้เน้นในเรื่องการ

ดำรงชีวิตของมนุษย์ที่ต้องดำเนินไปควบคู่กับธรรมชาติ ดังนั้นในเรื่องจึงแสดงมโนทัศน์เชิงนิเวศในด้านความสำคัญของธรรมชาติโดยเฉพาะต้นไม้และเชิญชวนให้ทุกคนปลูกต้นไม้ เช่น ตอนที่ตัวละครหลงเข้ามาในเมืองระเบียบซึ่งมีอากาศร้อนมากเนื่องจากเมืองนี้ไม่มีต้นไม้ ทั้งเต้และตั้งจึงไม่ชอบเมืองนี้ เพราะพวกเขารักต้นไม้ และเห็นคุณค่าของต้นไม้ ดังข้อความ “ฉันไม่ชอบเมืองนี้ ไม่มีต้นไม้ ขึ้นสักต้น แห้งแล้งเป็นที่สุด ฉันว่าเรารีบออกไปจากเมืองนี้ให้เร็วที่สุดน่าจะดีกว่า” เต้เซ้งก็ เพิ่งจะสังเกตเห็นตามที่เพื่อนกล่าว “จริงด้วย ฉันไม่ทันสังเกตว่าที่นี่ไม่มีต้นไม้ขึ้นสักต้น” “คนเมืองนี้เป็นคนประเภทไหนกัน” ตั้งพูด “ไม่ยอมให้มีต้นไม้ขึ้นสักต้น” (Kacha, 2013) แสดงให้เห็นว่าต้นไม้ช่วยลดภาวะโลกร้อน ธรรมชาติมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์แสดงให้เห็นในตัวบท เช่น นวนิยาย เรื่อง คำส่าย ชี้ให้เห็นความรักความผูกพันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ การพึ่งพาธรรมชาติในการทำมาหากิน วิถีชีวิตที่มนุษย์ผูกพันกับธรรมชาติเป็นลักษณะหนึ่งของการประกอบสร้างนวนิยายยาวชนที่แสดงถึงความรักความผูกพันระหว่างเด็กกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ดังนั้นในเรื่องจึงแสดงให้เห็นความสำคัญของธรรมชาติอย่างโดดเด่น การเคารพบูชาธรรมชาติ เช่น การแห่นางแมวเพื่อขอฝนภายใต้ความเชื่อว่าการแห่นางแมวบูชาเทวดา จะช่วยให้ฝนตกลงมา ดังข้อความ “คนอีสานผู้มีอาชีพเกษตรกรอย่างพวกเขา จะมีสิ่งใดเล่าทำให้จิตใจเท่าการที่ฝนจากฟ้าเทกระจายลงสู่ท้องนาท้องไร่... ตามฤดูกาล เขาจำได้ว่าเมื่อตอนเป็นเด็ก หากปีใดฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล พ่อของเขาและชาวบ้านในละแวกนั้นจะทำ

พิธีแห่นางแมวเพื่อขอฝน ด้วยมีความเชื่อว่าเทวดาฟ้าดินจะได้เห็นใจ และเทน้ำลงมากลายเป็นฝนให้หว่านไถและปักดำ พิธีแห่นางแมวอันเป็นพิธีเก่าแก่ของชาวอีสานถูกลบเลือนหายไปในปัจจุบัน คงเหลือไว้แต่ประเพณีบุญบั้งไฟในเทศกาลเดือนหกที่จัดขึ้นเพื่อขอฝนจากพญาแถนเทวดาบนสวรรค์ชั้นฟ้า” (Suyala, 2014) แสดงให้เห็นวิถีชีวิตของคนที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติ และความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาธรรมชาติ นวนิยายเรื่องโรงเรียนริมทะเลเล่าความสัมพันธ์ของชาวบ้านปากระวะที่มีวิถีชีวิตพึ่งพิงกับธรรมชาติ คือ ทะเล นำเสนอวิถีชีวิตของผู้คนชาวเล เด็กเล่นกับสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ ผู้ใหญ่ผูกพันกับธรรมชาติ จนบางสถานที่กลายเป็นพื้นที่จิตวิญญาณ (Spiritual space) ของหมู่บ้าน มีความเชื่อ มีวัฒนธรรมแฝงอยู่ในพื้นที่ เช่น “ผู้คนทราบข่าวการระเบิดสะพานไม้เก่าแก่ของหมู่บ้านก็พากันมามุงดู คนเฒ่าคนแก่ถึงกับน้ำตานองหน้าเพราะพวกเขาเชื่อว่ามีวิญญาณอยู่ในสะพาน เป็นวิญญาณที่ดีที่คอยคุ้มครองสะพาน ไม้ตะเคียนและไม้เคี่ยมเก่าแก่เหล่านั้นจะกลายเป็นเพียงตำนานมันจะแหลกสลายไปด้วยแรงระเบิด” (Poonsuk, 2018) แสดงให้เห็นความเป็นหนึ่งเดียวกันระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ ผ่านวิถีชีวิตของผู้คนที่ยังคงใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Folk Wisdom) ในการสร้างความเชื่อ เพื่อเป็นแนวปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันอย่างสะพานไม้เก่าแก่ของหมู่บ้าน ซึ่งมี ความเชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองอยู่ ชาวบ้านทุกคนจึงเห็นคุณค่า และไม่มีใครทำลาย กระทั่งสะพานไม้นี้ได้ชื่อว่าเป็นพื้นที่ทางจิตวิญญาณของหมู่บ้าน

นอกจากนี้ความเป็นมิตรระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติยังปรากฏในนวนิยายเรื่องเอื้อระเหย

ลอยคอ ซึ่งมีเนื้อหาโดดเด่นในด้านการปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมโดยใช้เพลงพื้นบ้านเป็นสื่อ เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่สะท้อนวิถีชีวิตสังคมเกษตรกรรมที่ผูกพันระหว่างคนกับธรรมชาติไว้ร่วมกัน เนื้อเรื่องโดยมากจะนำเสนอเรื่องราวของเพลงพื้นบ้านและเสน่ห์ของเพลงพื้นบ้านในลักษณะของการค้นสวด ตัวบทมีการอธิบายประเด็นเพลงพื้นบ้านกับวิถีชีวิตเกษตรกรรม การอธิบายลักษณะของเพลงพื้นบ้านทั้งในด้านกลวิธีการแต่ง ที่มาของเพลงพื้นบ้านในแต่ละพื้นที่ เนื้อหาของเพลงพื้นบ้านที่มีการอธิบายภาพวิถีชีวิตการทำมาหากินของมนุษย์กับธรรมชาติ ความสำคัญของเพลงพื้นบ้านในฐานะศิลปะพื้นบ้านที่สร้างความสนุกสนานให้แก่ผู้คน เช่น “ผมอ่านหนังสือทั้งสามเล่มสลับกันไปมาจึงพอเข้าใจวิถีชาวบ้านในสังคมเกษตรกรรมบ้างเนื่องจากสมัยก่อนไม่มีวิทยุโทรทัศน์หรือสื่อบันเทิงใด ๆ ต้องร้องเพลงเล่นกันเองยามว่างเพื่อผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อย โดยใช้วิธีถ่ายทอดกันแบบปากต่อปาก เพราะไม่มีเครื่องเสียงบันทึกไว้เป็นหลักฐานให้สืบค้น ผู้ที่สนใจต่างใช้การสังเกตจดจำกันเอาเอง”(Rasameethong, 2012) การอุปลักษณ์บทเพลงพื้นบ้านกับธรรมชาติว่ามีลักษณะเป็นสิ่งเดียวกัน การสืบสานศิลปะเพลงพื้นบ้านของมนุษย์เปรียบเป็นการเติบโตของต้นไม้ และการที่มนุษย์ร่วมกันสืบสานเพลงพื้นบ้านเปรียบได้กับมนุษย์ร่วมกันอนุรักษ์ธรรมชาติผ่านเพลงฉ่อย เพลงพื้นบ้านจึงเป็นภาพแทนของวัฒนธรรมดั้งเดิม การรื้อฟื้นวิถีชีวิตที่ผู้คนเห็นความสำคัญของธรรมชาติและอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างมีความสุข ส่วนฉันทนัยเป็นภาพแทนของเยาวชนที่มีหน้าที่

ในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม และแสดงให้เห็นมุมมองของเยาวชนในปัจจุบันที่มีวิถีชีวิตอยู่ห่างไกลจากธรรมชาติ ให้เห็นความสำคัญและควรได้สัมผัสกับธรรมชาตินวนิยาย เรื่อง หุ่นหญาป่าช้า เจ้าเขากาง และผม เล่าเรื่องผ่านเด็กชายโง่ ตัวละครเยาวชนที่มีความรักความผูกพันธรรมชาติ หุ่นหญา ป่าช้า เยาวชนกลุ่มนี้เป็นเด็กชนบทห่างไกล ความเจริญ มีฐานะยากจน มีวิถีชีวิตพึ่งพิงกับธรรมชาติ มีการละเล่นที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เป็นลักษณะหนึ่งของการประกอบสร้างนวนิยาย เยาวชนที่แสดงถึงความรักความผูกพันระหว่างเด็กกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม นำเสนอเสน่ห์ของท้องทุ่งอันเป็นสิ่งผูกพันคนกับธรรมชาติอย่างชัดเจน เช่น “จำความได้ผมก็แลเห็นผืนป่าสดเขียวหนาที่บึงทางด้านทิศตะวันตก บ้านไม้หลังน้อยถูกยกพื้นสูงของเราเหมือนมีเงาไม้แล้วเนินหญ้าแบ่งครึ่งกันสวมกอดไว้ในวงแขน ด้านทิศตะวันออกเป็นทุ่งนาซึ่งอยู่ถัดจากเนินรกร้างเต็มไปด้วยหญ้า นานาชนิด ระหว่างป่าและทุ่งนาคือเนินสูงที่พอกับแม่ของผมปลูกบ้านอาศัย เสมือนหนึ่งบ้านน้อยหลังนี้ลอยอยู่กลางป่าหญ้า แขนข้างหนึ่งเป็นป่าสูงที่พร้อมจะโอบรัดเข้ามา อีกข้างนอกจากป่าหญ้าแล้วยังเป็นทุ่งข้าวซึ่งพร้อมจะถักทอเป็นเงื้อมสีเขียวในฤดูเพาะปลูก ...” (AekArun, 2020) และตอนสุดท้าย โง่ต้องเข้าไปเรียนหนังสือในเมือง สภาพแวดล้อมของเขาจะต้องเปลี่ยนแปลงไป แต่เขาจะไม่มีวันลืม วิถีของลูกชาวนา ดังข้อความ “อีกไม่นานป่า หญ้าคา ทุ่งโล่ง และแมกไม้ชายป่าจะลับเลื่อนไปจากสายตา นี่คือการฐานรากแห่งแหล่งกำเนิด ผมจะไม่มีวันกลายเป็นเด็กเมืองอย่างที่พ่อวิตก ผมเกิดที่บ้านทุ่งชายป่า เป็นลูกชาวนา

และผมเป็นคนของที่นี่” (AekArun, 2020) แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ต้องตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติ ไม่ว่าวิถีชีวิตของมนุษย์จะเปลี่ยนไปเพียงใด แต่ธรรมชาติก็ยังคงมีความสำคัญของมนุษย์ และที่สำคัญของธรรมชาติควรจะต้องฝังลึกลงในจิตวิญญาณของมนุษย์ทุกคน

จะเห็นได้ว่านวนิยายสำหรับเยาวชนรางวัลชนะเลิศแวนแคว่นาเสนอมนทัศน์ด้านความเป็นหนึ่งเดียวกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ผ่านเนื้อหาที่สอดแทรกความสำคัญของธรรมชาติในมิติต่าง ๆ เช่น ธรรมชาติคือแหล่งทรัพยากรที่หล่อเลี้ยงชีวิตมนุษย์ การได้สัมผัสกับธรรมชาติช่วยเติมเต็มชีวิตมนุษย์ ธรรมชาติสร้างความสุนทรีย์ให้แก่มนุษย์ จากการวิเคราะห์ตัวบทแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติที่สะท้อนระบบคิดคือระบบคิดที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ถึงแม้ว่าเนื้อหาจะพยายามสร้างความสำคัญให้กับธรรมชาติในมิติต่าง ๆ แต่ก็เป็นการประกอบสร้างความสัมพันธ์ในมิติของมนุษย์เพื่อให้มนุษย์เกิดจิตสำนึกและร่วมกันอนุรักษ์ธรรมชาติ ทั้งนี้การเลือกใช้ตัวละครที่เป็นเยาวชน คือ การแสดงเป้าหมายหลักว่าเยาวชนมีหน้าที่ในการดูแล รักษา และปกป้องธรรมชาติ

1.2 มโนทัศน์เชิงนิเวศด้านความเป็นอื่นระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

มโนทัศน์เชิงนิเวศด้านความเป็นอื่นหรือความเป็นปฏิปักษ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติจากนวนิยายปรากฏให้เห็นในประเด็นคือ ธรรมชาติเป็นความสกปรก เป็นสิ่งขัดขวางความเจริญของมนุษย์ ภัยธรรมชาติสร้างความเดือดร้อนให้แก่มนุษย์ เช่น นวนิยายเรื่องโลกใบนี้

โคจรรอบกระแทกกับหม้อเหล็ก (และต้นไม้ด้วย) มีการนำเสนอโน้ตค้นเชิงนิเวศด้านความเป็นปฏิปักษ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนสำคัญของโครงเรื่องในนวนิยาย โดยนำเสนอว่าความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้คนเห็นความสำคัญของชนชาติน้อยลง หรือไม่เห็นความสำคัญของชนชาติเลย ปรากฏผ่านพฤติกรรมและระบบคิดของเจ้าเมืองระเบียบซึ่งคิดว่าชนชาติเป็นความสกปรกและขัดขวางความเจริญของมนุษย์ จึงวางกฎระเบียบหลายข้อ โดยมีข้อหนึ่งห้ามไม่ให้คนปลูกต้นไม้ ทั้งเมืองจึงมีแต่อาคารสิ่งปลูกสร้างและโลหะ ทำให้เมืองนี้มีอากาศร้อนมาก ผู้คนไม่สามารถทำกิจกรรมกลางแจ้งได้เพราะแดดร้อนจัด เช่น “ฟ้าก็เป็นแบบนี้อยู่ทุกเมื่อเชิ้อวันสี่ฟ้าเข้มจัด แผ่ความร้อนสู่ตัวเมือง เมื่อออกจากอาคารที่พักอาศัย พวกเขาจะรีบเดินคุ่มกัมหนักัมตาหลักเสียงแดดที่ร้อนจัด เข้าไปในรถเพื่อไปทำงาน เมื่อถึงที่ทำงาน พวกเขาจะรีบเดินเข้าอาคารที่ทำงานอย่างรวดเร็ว พวกเขาไม่ชอบแสงแดด ไม่ชอบความร้อน พวกเขามีชีวิตอยู่ภายในอาคารและรถเท่านั้น” (Kacha, 2013) และ “เมืองระเบียบนี้ ไม่เคยมืดเลยนะ” จู่ ๆ แตกก็พูดขึ้นมา “เป็นกฎของที่นี่ครับ” ดนัยกล่าว ท่าทางเขาภูมิใจ “ไฟริมถนนทุกดวงต้องสว่างตลอดทั้งคืน ถ้าใครทำไฟดับ หรือผู้ทำหน้าที่ดูแลไฟเลยจนไฟดับจะต้องมีความผิด”... “แสดงว่ายามกลางวันของที่นี่ไม่เคยได้เห็นพระจันทร์ หรือดวงดาวเลย ความจริงนะรูปปั้นพวกนี้อาจงดงามกว่านี้ก็ได้ ถ้าได้สะท้อนกับแสงเดือนหรือแสงดาว ที่เป็นแสงธรรมชาติ นวลตา” (Kacha, 2013) ข้อความนี้แสดงความเป็นปฏิปักษ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ กล่าวคือ

กลางวันกลางคืนเป็นปรากฏการณ์ของธรรมชาติ แต่มนุษย์มองว่ากลางวันเต็มไปด้วยความมืดมิด กลางคืนจึงเป็นความไม่ปลอดภัย ดังนั้นมนุษย์ต้องเอาชนะธรรมชาติโดยการติดไฟให้สว่าง พวกเขาคิดว่าเมื่อมีแสงสว่างก็就会有ความปลอดภัย ดังนั้นคนในเมืองนี้จึงไม่รู้จักรักกับความงดงามของท้องฟ้ายามค่ำคืนที่มีแสงดาวสว่างไสว หรือความสวยงามของพระจันทร์ยามค่ำคืน การที่ตัวละครกล่าวว่า “ความจริงนะรูปปั้นพวกนี้อาจงดงามกว่านี้ก็ได้ ถ้าได้สะท้อนกับแสงเดือนหรือแสงดาว” จากข้อความนี้จึงตีความได้ว่ารูปปั้นซึ่งเป็นประติมากรรมของระบบทุนนิยมอาจจะสวยงามได้มากกว่านี้ ถ้าหากทุนนิยมดำเนินไปโดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติหรือพยายามจะเอาชนะธรรมชาติ นวนิยายเรื่อง คำใส นำเสนอความเป็นปฏิปักษ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติผ่านภัยธรรมชาติสร้างความเดือดร้อนอย่างแสนสาหัสให้แก่มวลมนุษย์ ผลกระทบจาก ภัยธรรมชาตินั้นแสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติที่อยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์ เช่น “มาปีนี้ฝนฝนจึงเทลงมาเฉกเช่นนี้ดังจะ กลั่นแกล้งขาวอีสานให้น้ำตาอาบแก้ม เพราะข้าวกล้าผลผลิตได้ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยอยู่แล้ว ยังจะมาซ้ำเติมชานานาให้หน้าเศร้าลงไปอีก” (Suyala, 2014) และ “มันสิคือเก่ากลับปีกลายละบ้อ” แม้เปรยเชิงเคียดแค้นธรรมชาติแต่ธรรมชาติมิใช่ดีคำพูดของมนุษย์ ผู้ใดจะกันด่าสาปแช่งมันก็เป็นเรื่องของมนุษย์ เทวดาฟ้าดินไม่มีส่วนเกี่ยวข้องอันใด (Suyala, 2014) จะเห็นว่าภัยจากธรรมชาติสร้างความสูญเสียอันยิ่งใหญ่ให้แก่มวลมนุษย์ ถ้าหากมนุษย์ไม่ได้ประโยชน์จากธรรมชาติมนุษย์จะมีความคิดเป็นปฏิปักษ์ต่อธรรมชาติทันที เช่น

การกล่าวหาว่าธรรมชาติกลั่นแกล้ง ธรรมชาติเหยียบย่ำมนุษย์ สร้างความเดือดร้อนอย่างไม่ไยดี นวนิยายเรื่องโรงเรียนริมทะเล นำเสนอมโนทัศน์เชิงนิเวศด้านความเป็นปฏิปักษ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติอันมาจากปัจจัยหลัก คือ ความเจริญที่จะต้องทำลายธรรมชาติในรูปแบบต่าง ๆ การเข้ามาของความเจริญส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก คือ ด้านธุรกิจและความสะดวกสบาย การเปลี่ยนแปลงทางลบ คือ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้คนให้หันมาสู่ระบบทุนนิยมอย่างเต็มตัว ดังปรากฏลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่มาจากมโนทัศน์ความเป็นปฏิปักษ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านการคมนาคม การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของพื้นที่ การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทางจิตวิญญาณที่เชื่อมคนกับธรรมชาติ อันนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนชาวเล เช่น “การหยุดวิ่งของเรือโซคถึงแม้จะเข้าใจได้ว่าทุกอย่างต้องมีการเปลี่ยนแปลง แต่ก็อดรู้สึกใจหายไม่ได้ การระเบิดสะพานไม้ อันคุ้นเคย ทำให้เรารู้สึกว่าต่อไปเราจะไม่ได้เดินบนสะพานที่คุ้นเคยต่อไปแล้ว ...น้ำในทะเลก็ดูเหมือนจะเปลี่ยนไปจากที่เคยมีสีเขียวมรกตกลายเป็นสีขุ่น มีคราบสีแดงลอยอยู่เหนือยอดคลื่น บางวันที่คลื่นใหญ่ซัดสาดเข้าหาฝั่ง คราบสีแดงเหล่านั้นก็ขึ้นมาอยู่บนชายหาด ทำให้ชายหาดที่เคยขาวสะอาดกลับเต็มไปด้วยคราบสีแดง มีกลิ่นเหม็นเอียน” (Poonsuk, 2018) นวนิยายเรื่องเอื้อระเหยลอยคอ นำเสนอมโนทัศน์เชิงนิเวศด้านความเป็นปฏิปักษ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติปรากฏเป็นโครงเรื่องสำคัญคือ มหาอุทกภัยที่ไหลบ่าเข้าท่วมเมืองหลวง ทำให้

กระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คน ทรัพย์สินพังเสียหาย คนไม่สามารถอยู่ในที่อยู่อาศัยของตนเองได้ ต้องอพยพไปอยู่ที่อื่นเพราะหนีน้ำท่วม อุทกภัยที่นำเสนอในตัวบท ไม่ได้มีการอธิบายว่าเกิดขึ้นเพราะเหตุใด แต่นำเสนอภาพของภัยธรรมชาติที่รุนแรง ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนอย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ความเป็นปฏิปักษ์กับธรรมชาติ และธรรมชาติอยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์ เช่น “พอลกลับถึงบ้าน แม่โทรมาบอกว่าเพื่อนบ้านส่งข่าวว่าน้ำไหลเร็วมาก ตอนนี้ท่วมพื้นที่ชั้นล่างแล้ว ผมเริ่มใจเสีย แม่บอกว่าถ้าการสัญจรสะดวกขึ้นจะเข้าไปดูบ้าน ตอนนี้ทหารไม่อนุญาตให้รถเข้าออก เกรงจะจอดเสียเพราะถนนในหมู่บ้านน้ำเลยหัวเข่าแล้ว” (Rasameethong, 2012) มหาอุทกภัยที่นำเสนอในเรื่องจึงเป็นภาพแทนของภัยธรรมชาติที่ส่งผลกระทบเชิงลบให้แก่มนุษย์ และนวนิยายเรื่องทุ่งหญ้า ป่าข้าว เจ้าเขากง และผม นำเสนอการบุกรุกพื้นที่ธรรมชาติเพื่อทำไร่เลื่อนลอย ดังข้อความ “ขณะที่เคยโยยหวนก็เหมือนพากันอพยพหนีไฟป่า นาน ๆ จะได้ยินเสียงร้องของมัน ชาวบ้านหลายครอบครัวบุกรุกแผ้วทางป่าสงวนทำไร่เลื่อนลอยกันมากขึ้นทุกปี” (AekArun, 2020) แสดงให้เห็นว่ามนุษย์เป็นผู้ทำลายธรรมชาติ และหวังเพียงกอบโกยผลประโยชน์จากธรรมชาติ

จะเห็นว่านวนิยายสำหรับเยาวชนรางวัลชนะเลิศแวนแก้วนำเสนอมโนทัศน์ด้านความเป็นอื่นหรือความเป็นปฏิปักษ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติผ่านเนื้อหา โดยการประกอบสร้างตัวละครฝ่ายร้ายให้มีความคิดที่เป็นปฏิปักษ์กับธรรมชาติ เช่น เจ้าเมืองระเบียบคิดว่าธรรมชาติ คือ ต้นไม้

เป็นความสกลปรก ทั้งเมืองจึงไม่มีต้นไม้ ปรากฏการณ์ธรรมชาติ คือ ความมืด เป็นความไม่ปลอดภัย ดังนั้นจึงพยายามเอาชนะความมืดโดยการเปิดไฟส่องสว่างในเวลากลางคืน แต่เมื่อปิดเรื่องตัวละครฝ่ายร้ายก็กลับใจกลายเป็นผู้รักธรรมชาติและร่วมอนุรักษ์ธรรมชาติ จากการวิเคราะห์ตัวบทแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติที่สะท้อนระบบคิดคือแนวคิดที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ถึงแม้ว่าเนื้อหาจะพยายามกระตุ้นให้มนุษย์เห็นความสำคัญของธรรมชาติและเลิกเบียดเบียน ทำร้ายธรรมชาติ แต่ก็เป็นการประกอบสร้างความสัมพันธ์ในมิติของมนุษย์เพื่อให้มนุษย์เกิดจิตสำนึกและร่วมกันอนุรักษ์ธรรมชาติ การใช้ ตัวละครที่เป็นเยาวชนจึงเป็นภาพแทนของการแสดงจุดมุ่งหมายหลักว่าเยาวชนมีหน้าที่ในการดูแล รักษา และปกป้องธรรมชาติ

2. การสร้างจิตสำนึกเชิงนิเวศที่ปรากฏใน นวนิยายเยาวชนรางวัลแว่นแก้ว

ด้านการสร้างจิตสำนึกเชิงนิเวศที่ปรากฏในนวนิยายเยาวชนรางวัลชนะเลิศแว่นแก้ว ทั้ง 5 เรื่อง สามารถนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นการปลูกฝังให้ผู้อ่านใส่ใจสิ่งแวดล้อม รักธรรมชาติและแผ่นดิน อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสุนทรีย์ ดังนี้

เนื้อหาในตัวบททั้ง 5 เรื่อง นำเสนอการสร้างจิตสำนึกเชิงนิเวศให้แก่เยาวชนแบบ Active Citizen มุ่งให้เยาวชนใส่ใจสิ่งแวดล้อมผ่านการสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับธรรมชาติ ลักษณะของวาทกรรมที่ปรากฏมักเป็นการผลิตซ้ำวาทกรรมดั้งเดิมว่ามนุษย์มีหน้าที่ในการอนุรักษ์ธรรมชาติ เช่น วาทกรรมเกี่ยวกับ โลกร้อนเพราะผู้คนตัดไม้ทำลายป่า ดังที่ปรากฏในเรื่องโลกใบนี้โคจรรอบ

กระทบกับหม้อเหล็ก (และต้นไม้ด้วย) เช่น “เมืองนี้ไม่มีชีวิตชีวา ร้อน ขาดความร่มรื่น” (Kacha, K. 2013) วาทกรรมที่แสดงให้เห็นว่าธรรมชาติเป็นความทุกข์กันดาร ดังนั้นมนุษย์ต้องเอาชนะธรรมชาติ เช่น เรื่องโรงเรียนริมทะเล ที่มีการขุดทรายจากชายหาด มาทำเป็นถนน ทำให้ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลง น้ำทะเลจากใสก็กลายเป็นสีขุ่นนรกที่เคยบินมาตามฤดูกาลก็หายไป การนำเสนอภาพสังคมที่มีความผูกพันกับธรรมชาติ การทำมาหากินกับธรรมชาติ เช่น สังคมเกษตรกรรมชาวนา ต้องพึ่งพาพึ่งฝนในการทำนา อันจะนำไปสู่การกระตุ้นจิตสำนึกให้แก่เยาวชนในการรักธรรมชาติ รักแผ่นดิน รวมถึงสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสุนทรีย์เนื่องจากธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต นำไปสู่การปลูกฝังจิตสำนึกเชิงนิเวศ จำแนกออกเป็น การปลูกฝังจิตสำนึกเชิงนิเวศแบบดั้งเดิมโดยการปลูกฝังผ่านความคิด ความเชื่อที่ดำรงอยู่ในสังคมก่อนที่จะได้รับอิทธิพล การเปลี่ยนแปลงจากสังคมสมัยใหม่ การดำรงอยู่ของพิธีกรรมที่แสดงความเคารพธรรมชาติ เช่น การแห่นางแมว การไหว้เทวดาขอฟ้าขอฝน ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในธรรมชาติ การสร้างพื้นที่จิตวิญญาณที่แสดงให้เห็นถึงความเคารพต่อธรรมชาติ การปลูกฝังจิตสำนึกแบบดั้งเดิมทำให้มนุษย์ปฏิบัติต่อธรรมชาติด้วยความเคารพและไม่ย่ำยีธรรมชาติ นับเป็นการมองธรรมชาติในมิติที่ธรรมชาติมีความยิ่งใหญ่กว่ามนุษย์ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องลดทอนความเป็นอัตตาในเผ่าพันธุ์และเคารพต่อธรรมชาติ

การปลูกฝังจิตสำนึกเชิงนิเวศโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้สมัยใหม่ เช่น เรื่องโรงเรียนริมทะเล ครูใช้ธรรมชาติริมทะเลเป็นห้องเรียนและ

ปลูกฝังให้นักเรียนรักธรรมชาติ เรื่องเอื้อระเหย ลอยคอ ที่ผู้ใหญ่พาเด็กไปสัมผัสกับธรรมชาติ และสั่งสอนเด็กให้ร่วมกันอนุรักษ์ธรรมชาติ การปลูกฝังจิตสำนึกเชิงนิเวศลักษณะนี้นำไปสู่ แนวทางการปฏิบัติกับธรรมชาติในฐานะที่ธรรมชาติ มีความเท่าเทียมกับมนุษย์ เมื่อมนุษย์ใช้ประโยชน์ จากธรรมชาติดังนั้นมีมนุษย์จึงมีหน้าที่ในการดูแล รักษาธรรมชาติด้วย

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. การประกอบสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติในฐานะมนทัศน์ เชิงนิเวศ ปรากฏ 2 ลักษณะ ได้แก่ มโนทัศน์ ด้านความเป็นมิตรระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ธรรมชาติมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ ธรรมชาติช่วยเติมเต็มชีวิตมนุษย์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ธรรมชาติช่วยปลอบประโลมจิตใจของมนุษย์ มนุษย์ต้องพึ่งพิงธรรมชาติ ดังนั้นมนุษย์ควรเคารพ ธรรมชาติ ในด้านความเป็นปฏิกิริยาหรือเป็นอิน ธรรมชาติระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ นำเสนอภาพธรรมชาติ ในแง่ร้าย อยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์ และทำให้ มนุษย์เดือดร้อน โดยนำเสนอภัยจากธรรมชาติ ได้แก่ อุทกภัย และวาทภัย นอกจากนี้ธรรมชาติ ยังเป็นความทุกข์กันดาร ขัดขวางความเจริญของ มนุษย์ด้วย ดังนั้นมนุษย์จึงต้องหาวิธีเอาชนะ ธรรมชาติ โดยการทำลายธรรมชาติเพื่อตัดถนน การตัดไม้ทำลายป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอย การสร้าง สิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์เพื่อเอาชนะธรรมชาติ สะท้อนระบบคิดที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางในการ มองธรรมชาติ และการอยู่ร่วมกับธรรมชาติในฐานะ

ทรัพยากรที่มีคุณค่า มนุษย์ควรมีจริยธรรม และ ร่วมกันดูแลธรรมชาติ

2. การสร้างจิตสำนึกเชิงนิเวศที่ปรากฏ ในนวนิยายเยาวชนรางวัลแว่นแก้ว เป็นการสร้าง จิตสำนึกให้เยาวชนใส่ใจสิ่งแวดล้อมผ่านวาทกรรม เกี่ยวกับธรรมชาติมักเป็นการผลิตซ้ำวาทกรรม ดังเดิมว่ามนุษย์มีหน้าที่ในการอนุรักษ์ธรรมชาติ การสร้างจิตสำนึกผ่านกลวิธีการนำเสนอภาพสังคม ดังเดิมที่มีความผูกพันกับธรรมชาติ การทำมาหากิน กับธรรมชาติ เช่น สังคมเกษตรกรรมชาวนา ต้องพึ่งพาพึ่งฝนในการทำนา การสร้างและ ปลูกฝังจิตสำนึกเชิงนิเวศที่ปรากฏในนวนิยาย จำแนกออกเป็น 2 การปลูกฝังจิตสำนึกเชิงนิเวศ แบบดั้งเดิมโดยผ่านการปลูกฝังผ่านความคิด ความเชื่อที่ดำรงอยู่ในสังคมก่อนที่จะได้รับอิทธิพล การเปลี่ยนแปลงจากสังคมสมัยใหม่ การดำรงอยู่ ของพิธีกรรมที่แสดงความเคารพธรรมชาติ เช่น การแห่นางแมว การไหว้เทวดาเพื่อขอฝน ความเชื่อ เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในธรรมชาติ การสร้าง พื้นที่จิตวิญญาณที่แสดงให้เห็นถึงความเคารพ ต่อธรรมชาติ การปลูกฝังจิตสำนึกแบบดั้งเดิม นำไปสู่การปฏิบัติต่อธรรมชาติโดยการแสดงความ เคารพและไม่ย่ำยีธรรมชาติ และการปลูกฝังจิตสำนึก เชิงนิเวศโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้สมัยใหม่ เช่น ครูปลูกฝังให้นักเรียนรักธรรมชาติ ผู้ปกครอง สั่งสอนบุตรหลานให้ร่วมกันอนุรักษ์ธรรมชาติ การปลูกฝังจิตสำนึกเชิงนิเวศลักษณะนี้นำไปสู่ แนวทางการปฏิบัติกับธรรมชาติในฐานะที่ธรรมชาติ มีความเท่าเทียมกับมนุษย์ มนุษย์ใช้ประโยชน์ จากธรรมชาติ ดังนั้นมนุษย์จึงมีหน้าที่ในการดูแล รักษาธรรมชาติด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายโดยจำแนกเป็นประเด็นได้ดังนี้ คือ ด้านการประกอบสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติในฐานะมโนทัศน์เชิงนิเวศเกี่ยวกับธรรมชาติ การนำเสนอภาพของธรรมชาติที่แสดงมโนทัศน์เกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น สภาพ ภูมิประเทศ และทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกันตามพื้นที่ของตัวละคร เช่น พื้นที่ทะเล ภูเขา ที่ราบลุ่มทุ่งนาโดยอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ ว่ามนุษย์ต้องเป็นผู้ดูแลรักษาธรรมชาติ การอยู่ร่วมกับธรรมชาติในฐานะทรัพยากรที่มีคุณค่า โดยปรากฏความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในลักษณะของความเป็นมิตรต่อกัน เพื่อให้มนุษย์เห็นความสำคัญของธรรมชาติ และร่วมกันดูแลรักษาธรรมชาติ สะท้อนระบบคิดที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางในการมองธรรมชาติ มนุษย์เป็นผู้ยิ่งใหญ่ต้องร่วมกันดูแลธรรมชาติร่วมกันปลูกต้นไม้ ส่วนประเด็นการสร้างจิตสำนึกเชิงนิเวศที่ปรากฏในนวนิยายยาวชนรางวัลแวนแก้ว โดยสร้างจิตสำนึกให้เยาวชนใส่ใจสิ่งแวดล้อมผ่านการสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับธรรมชาติ ลักษณะของวาทกรรมเชิงบวกที่ปรากฏมักเป็นการผลิตซ้ำวาทกรรมดั้งเดิมว่ามนุษย์มีหน้าที่ในการอนุรักษ์ธรรมชาติ การสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกเชิงนิเวศที่ปรากฏใน นวนิยายจำแนกออกเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกเชิงนิเวศแบบดั้งเดิมโดยผ่านการปลูกฝังผ่านความคิด ความเชื่อที่ดำรงอยู่ในสังคมก่อนที่จะได้รับอิทธิพลการเปลี่ยนแปลงจากสังคมสมัยใหม่ การดำรงอยู่ของพิธีกรรมที่แสดงความเคารพธรรมชาติ นับเป็นการมองธรรมชาติว่ามีคุณค่า

ยิ่งใหญ่เหนือมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์ควรลดทอนความเป็นอัตตาในเผ่าพันธุ์และให้ความเคารพต่อธรรมชาติ สอดคล้องกับผลการวิจัย ของคมกฤษณ์ วรเดชนัยนา (Woradejyaiyana, 2019) เรื่องธรรมชาติในวรรณกรรมนิทานอีสาน : การสร้างภูมินิเวศและการสื่อความหมาย ที่ว่า การนำเสนอภาพแทนธรรมชาติกับการสร้างภูมินิเวศ จำแนกเป็น 3 พื้นที่ คือ การสร้างภูมินิเวศในพื้นที่สูง การสร้างภูมินิเวศในพื้นที่ราบ และการสร้างภูมินิเวศในพื้นที่แหล่งน้ำ ซึ่งทั้ง 3 พื้นที่ จะเชื่อมโยงระหว่างกายภาพ จิตวิญญาณและสังคมวัฒนธรรมซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติโดยมนุษย์ต้องพึ่งพาธรรมชาติในการสร้างบ้าน แปรเมือง วรรณกรรมนำเสนอภาพของมนุษย์ที่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม บริหารจัดการทรัพยากรตามความเหมาะสม และมีความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติที่คอยปกป้องรักษาพื้นที่ธรรมชาติ ส่วนการปลูกฝังจิตสำนึกเชิงนิเวศโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้สมัยใหม่ เช่น ครูปลูกฝังให้นักเรียนรักธรรมชาติ ผู้ปกครองสั่งสอนบุตรหลานให้ร่วมกันอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งเป็นที่แทรกอยู่ในการดำเนินเรื่องของนวนิยายยาวชนรางวัลแวนแก้ว ทำให้วรรณกรรมมีส่วนช่วยปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติให้แก่เยาวชน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ วรรณธิดา วิระวรรณ (Wirawan, 2019) ที่ได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติในวรรณกรรมเยาวชน เรื่อง “บ้านชายทุ่ง” โดยเสนอประเด็นเกี่ยวกับวรรณกรรมเยาวชนกับการอนุรักษ์ธรรมชาติว่า การศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในบทประพันธ์เป็นมุมมองหนึ่งในการค้นหาความหมายใหม่จาก

งานวรรณกรรม การแผ่ความคิดด้านธรรมชาติ โดยเฉพาะในด้านความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ที่ดำรงอยู่อย่างเกื้อกูลกัน มักจะแทรกเสริมอยู่ในเนื้อหาอย่างสม่ำเสมอและตั้งใจ ทั้งนี้ผู้ประพันธ์อาจเห็นว่าการให้เด็กอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อาศัยธรรมชาติเป็นแหล่งเรียนรู้ จะช่วยฝึกทักษะการสังเกตและจดจำให้แก่เด็ก ๆ ได้ดี เพื่อให้เขาเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่รักและเห็นคุณค่าของทุกสิ่งรอบตัว จนสามารถดูแลรักษาธรรมชาติให้ยั่งยืนต่อไป

ทั้งนี้จากการวิเคราะห์นวนิยายเยาวชนรางวัลชนะเลิศแวนแก้วตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 - 2562 ตามแนวคิดการวิจารณ์เชิงนิเวศ (Ecocriticism) พบว่าการประกอบสร้างวรรณกรรมเป็นไปในลักษณะของการผลิตซ้ำการปลูกฝังแนวคิดการอนุรักษ์ธรรมชาติให้แก่เยาวชน ให้เยาวชนตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติที่มีต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ และชี้ให้เห็นประโยชน์ของธรรมชาติในฐานะสิ่งที่อยู่แวดล้อมมนุษย์ ธรรมชาติสร้างความสุนทรีย์และเติมเต็มชีวิตของมนุษย์ แต่ทั้งนี้พบว่าการประกอบสร้างแนวคิดการอนุรักษ์ธรรมชาติปรากฏแต่ในตัวบทที่ใช้องค์ประกอบของนวนิยายซึ่งฉายภาพเฉพาะกลุ่มคนในชนบท คือตัวละครที่เป็นเยาวชนในชนบท หรือมีต้นตระกูลอยู่ในชนบท ฉากสิ่งแวดล้อมที่เป็น

ชนบทซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามภูมิภาค และลักษณะของภูมิประเทศ จึงเป็นที่น่าสังเกตว่าการสร้างสรรค์ตัวบทที่สอดแทรกแนวคิดในการอนุรักษ์ธรรมชาติอาจยังคงเป็นเพียงหน้าที่ของคนชนบทซึ่งเติบโตมากับธรรมชาติเพียงเท่านั้น ดังนั้นหากในอนาคตมีการปลูกฝังแนวคิดเหล่านี้ผ่านนวนิยายเยาวชนโดยใช้ฉากตัวละครในเมืองหลวง อาจมีส่วนช่วยในการปลูกฝังให้เยาวชนในเมืองได้ตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติมากยิ่งขึ้น อันนำไปสู่การปลูกฝังแนวคิดในการอนุรักษ์ธรรมชาติได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้นก็เป็นได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่านวนิยายเยาวชนรางวัลแวนแก้วมีเนื้อหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ และมีส่วนในการปลูกจิตสำนึกให้แก่เยาวชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติได้นั้น ทั้งนี้เพื่อให้วรรณกรรมได้สร้างผลกระทบเชิงบวกให้แก่สังคมอย่างรอบด้าน จึงควรมีการศึกษานวนิยายเยาวชนรางวัลแวนแก้วตามกรอบ Active Citizen ในประเด็นอื่น ๆ เช่น การปลูกฝังจิตสำนึกพลเมืองดี รู้หน้าที่ มีจริยธรรม เคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล การมีภาวะผู้นำ มุ่งมั่น รับผิดชอบ กล้าตัดสินใจ มีอุดมการณ์ หรือสร้างสรรค์ต่อยอด คิดนอกกรอบ

REFERENCES

- AekArun, pseudonym. (2020). *Tungyah, Pa Khao, Khao Kang and Phom*. Bangkok: Nanmeebooks. (In Thai)
- Kacha, K. (2013). *Loke Bai nee Kochon Rob Kata Kub Morlek (Lae Tonmai Duoy)*. 7th edition. Bangkok: Nanmeebooks. (In Thai)

Nanmeebooks. Retrieved November 28, 2020, from <https://www.nanmeebooks.com/about-us>.

Poonsuk, S. (2018). **Rongrean Rim Talae**. 6th edition. Bangkok: Nanmeebooks. (In Thai)

Pradittatsanee, D. (2016). **Consider Environmental Issues in Modern American Literature**. Bangkok: Chulalongkorn University. (In Thai)

Rasameethong, C. (2012). **Aurraheay Loi Kor**. Bangkok: Nanmeebooks. (In Thai)

Sanghapunthanon, T. (2013). **Ecocriticism in Thai Literature**. Pathum Thani: Nakorn Publishing. (In Thai)

Suyala, W. (2014). **Kamsai**. 7th edition. Bangkok: Nanmeebooks. (In Thai)

Woradejnaiyana, K. (2019). **Natures in Isan Folk Tales : Construction of Ecological Landscape and Interpretation**. Ph.D. Program in Thai. Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University. (in Thai)

Wirawan, W. (2019). Nature as a Theme in the Young Adult Fiction, Baan Chai Thung. **Journal of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajbhat University**. 11(1), 82-108. (in Thai)

.....